

*Zuzanna Czerniak, Joanna Witek, Anna Krawczyk,
Magdalena Boczek, Małgorzata Łaziuk*

absolwentki Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informatyki UMCS w Lublinie

CZYTELNICTWO WŚRÓD UŻYTKOWNIKÓW FACEBOOKA

Reading among Facebook users

Abstract: Recent research on reading situation in Poland indicates decreasing interest in books among adults. This tendency is also supposedly followed by changes in reading models as well as different ways of reader-text interactions. Since internet users are generally believed to be a non-reading community, an online questionnaire for Facebook users was prepared, a group which is quite easy to reach, to get a better insight into the situation. The research was carried out between April 23rd and May 3rd 2011 on a group of 150 respondents. It focused on book reading and purchasing intensity, book choices, most commonly used book sources, reading traditional magazines, online magazines, e-books and using digital libraries. It was available in either Polish or English language version. A total of 138 respondents from Poland, USA, UK, Tunisia, Australia, Belgium, Canada, Finland, Germany, Mexico, South Korea and Switzerland took part, one origin unknown. Most of them (74,67%) were people between 17 and 35 years old, the eldest one being 77, the youngest 13. Out of 138 interviewees, 110 were women, over 76% lived in urban areas and declared their education level as higher (57,3%) or secondary (28,7%). The results proved surprisingly optimistic. Only 9 interviewees admitted that they had not read any books in the last 12 months, others read 0–2 or 3–5 books a month. Fantasy, suspense fiction and classical novels were the most popular among them. When asked about favourite titles, respondents listed mainly classics of world literature and popular bestsellers. Reviews as well as recommendations of family members or friends had the greatest influence on their reading choices. Almost 75% of survey participants bought books, usually once a month or once every few months, however, they preferred to borrow them from libraries or friends. Almost half of Polish respondents read e-books and online magazines, although they avoided using digital libraries. They also read traditional print magazines, especially political and social ones, women and popular science magazines. As the results show, reading still remains one of the most popular forms of spending free time for both interviewed Facebook users and other members of their communities. Books are also a popular subject of their conversations and discussions in both real and virtual space.

Wstęp

Stan czytelnictwa współczesnego w Polsce od dawna jest przedmiotem zainteresowania badaczy. Badania Biblioteki Narodowej nad społecznym zasięgiem książki pokazują główne tendencje w zachowaniach czytelniczych osób powyżej 15. roku życia: określają społeczne ramy obecności książki, wybory czytelnicze, zachowania związane z kupowaniem, wypożyczaniem, czytaniem w Internecie¹. Jednocześnie wspomniane badania wskazują spadek zainteresowania książką wśród dorosłych Polaków i, jak przypuszczają badacze, towarzyszą tej tendencji zmiany modelu lektury oraz trudno poddające się analizom sposoby obcowania z tekstem². Chcąc bliżej poznać współczesne relacje czytelnik – książka, podjęliśmy badania wśród użytkowników znanego portalu społecznościowego Facebook³. Ich celem było poznanie, jakie są zachowania czytelnicze użytkowników wspomnianego portalu, na ile opinie o spadku zainteresowania książką znajdują potwierdzenie bądź nie są właściwe dla wybranego środowiska⁴.

Skupiłyśmy się na badaniach intensywności lektury i zakupów, wyborów czytelniczych, źródeł dostępu do książek, czytelnictwa czasopism w wersji tradycyjnej, a także korzystania z bibliotek cyfrowych, e-booków oraz czasopism elektronicznych.

Badanie ankietowe zostało przeprowadzone *online* w dniach 23 kwietnia – 3 maja 2011 roku na grupie 150 respondentów. Dobór badanej próby był częściowo celowy, częściowo losowy. Celowy, gdyż dotyczył przynależności do grupy użytkowników portalu Facebook, losowy zaś dlatego, że bardziej precyzyjne wytypowanie grupy respondentów było utrudnione ze względu na warunki pozyskiwania danych. Dobór losowy dotyczył cech demograficzno-społecznych ankietowanych i wiązał się z ich chęcią udziału w badaniu.

Kwestionariusz został zamieszczony w serwisie <http://moje-ankiety.pl>, a następnie udostępniony na portalu Facebook. Dostępny był w dwóch wersjach językowych: polskiej (125 respondentów) i angielskiej (25 respondentów). Główne

¹ Między innymi G. Straus, K. Wolff, *Czytanie, kupowanie, wypożyczanie*, Warszawa 2006; G. Straus, K. Wolff, S. Wierny, *Czytanie, kupowanie, surfowanie*, Warszawa 2008; I. Koryś, K. Wolff, *Wybieram książkę. Społeczny zasięg książki w 2008 r.*, Warszawa 2010; *Z czytelnictwem nadal źle – raport z badań Biblioteki Narodowej* [online] <http://www.bn.org.pl/aktualnosci/230-z-czytelnictwem-nadal-ze---raport-z-badan-biblioteki-narodowej.html> [dostęp: 30.10.2011].

² K. Wolff, *Czy zmiana modelu lektury? Zainteresowania, upodobania, potrzeby współczesnych czytelników*, „Przegląd Biblioteczny” 2001, t. 69, z. 3, s. 251–263.

³ J. Kostecki, *Czytelnictwo jako przedmiot refleksji naukowej*, [w:] *Czytanie, czytelnictwo, czytelnik*, red. A. Żbikowska-Migoń przy współudziale A. Łusznak, Wrocław 2011, s. 11–24.

⁴ Badania zostały przeprowadzone w ramach specjalizacji „kultura czytelnicza i medialna” na kierunku „informacja naukowa i bibliotekoznawstwo” UMCS pod kierunkiem dr Anny Dymmel.

pytania ankietowe zostały oznaczone numerami od 7 do 21. Składało się na nie 6 pytań zamkniętych, 6 otwartych i 3 półotwarte. Sześć z nich było pytaniami jednokrotnego wyboru, a w przypadku trzech respondent mógł zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź. Większość pytań (5) miała postać alternatywy typu tak/nie, w pozostałych liczba możliwych odpowiedzi była większa. Trzy pytania miały charakter koniunktywny, jedno dysjunktywny. Ankieta została zaopatrzona w jedno pytanie filtrujące (pytanie 1) oraz w metryczkę (pytania 2–6) charakteryzującą respondentów. Dane dotyczyły wieku, płci, kraju i miejsca zamieszkania oraz poziomu uzyskanego wykształcenia.

Respondenci

Wyodrębniono grupę 138 respondentów będących użytkownikami Facebooka. 8% zaś stanowiły osoby niekorzystające z portalu. W grupie użytkowników Facebooka polskojęzyczną wersję ankiety wypełniło 114 osób, zaś angielskojęzyczną – 24 osoby. Przeważały osoby między 17. a 35. rokiem życia (74,67%). W wersji polskojęzycznej wiek respondentów przedstawiał się następująco: w przedziale od 10 do 16 lat znalazły się 3 osoby, od 17 do 25 – 66 osób, od 26 do 35 – 32 osoby, od 36 do 45 – 11 osób oraz od 46 lat wzwyż – 2 osoby. W wersji angielskojęzycznej w przedziale wiekowym od 10 do 16 lat znalazły się 2 osoby, od 17 do 25 – 6, od 26 do 35 – 8 oraz po 4 osoby w wieku od 36 do 45 i od 46 wzwyż. A zatem średnia wieku wyniosła 25,9 dla wersji polskojęzycznej i 34,5 dla angielskojęzycznej. Należy podkreślić, że najstarszy respondent miał 77 lat, najmłodszy 13. Zdecydowaną większość respondentów (110 osób) stanowiły kobiety (73,3%). W wersji polskojęzycznej było ich 92, w angielskojęzycznej – 18. Ponad 76% wszystkich ankietowanych to mieszkańcy miast (w wersji polskojęzycznej 95 respondentów, w angielskojęzycznej – 20). Liczba polskojęzycznych respondentów mających wykształcenie podstawowe to 8, średnie – 39 i wyższe – 67, zawodowego nie reprezentował nikt. Wśród angielskojęzycznych respondentów nikt nie deklarował wykształcenia podstawowego, 1 osoba miała wykształcenie zawodowe, 4 – średnie i 19 – wyższe. A zatem w obu wersjach językowych przeważały osoby z wykształceniem wyższym (57,3%) i średnim (28,7%). W ankiecie wzięło udział 110 osób z Polski (73,3%), 12 ze Stanów Zjednoczonych (8%), 4 z Wielkiej Brytanii (2,67%), 3 z Tunezji (2%). 8 osób (5,33%) stanowili mieszkańcy innych państw: Belgii, Szwajcarii, Australii, Finlandii, Kanady, Korei Południowej, Meksyku i Niemiec. Jedna osoba nie podała miejsca zamieszkania.

W badanej grupie respondentów najpopularniejszą formą spędzania wolnego czasu okazało się czytanie książek (aż 74 wskazania). Co ciekawe, pozostawiła ona

daleko w tyle inne aktywności, takie jak korzystanie z komputera czy Internetu (30 wskazań), spotkania ze znajomymi (28), sport (24) czy oglądanie filmów i seriali (23). Jedyne 9 ankietowanych przyznało, że w ciągu ostatniego roku nie przeczytało ani jednej książki. Pozostali najczęściej deklaruowali lekturę 1 lub 2 książek miesięcznie, a 32% z nich czyta od 3 do 5 publikacji w ciągu miesiąca. Respondenci ankiety polskojęzycznej czytają średnio 5 książek na miesiąc, natomiast respondenci ankiety angielskojęzycznej 3,9 książki.

Wyniki badań ankietowych

Kupowanie książek

Prawie 75% ankietowanych na pytanie „Czy kupujesz książki?” udzieliło odpowiedzi twierdzącej. 26 respondentów przyznało, że nie kupuje książek. Dane te w wersji polskojęzycznej przedstawiają się następująco: 93 osoby kupuje książki, zaś 21 nie, natomiast w wersji angielskojęzycznej 19 osób kupuje, a 5 nie.

Na pytanie o częstotliwość zakupów aż 1/3 badanych wybrała odpowiedź „raz na kilka miesięcy”, dokładnie 50 osób (40 wśród tej liczniejszej grupy). Niewiele mniej, bo ponad 29% respondentów (czyli 44 osoby, w tym 38 posługujących się językiem polskim) zadeklarowało comiesięczny zakup książek. Najmniejszym powodzeniem cieszyła się odpowiedź „rzadziej niż raz na rok”, wybrało ją zaledwie 6 osób. Odpowiedzi „raz na pół roku” i „raz na rok” mieściły się w przedziale od kilku do kilkunastu wskazań. Pytanie to ujawniło ponadto udzielenie przez kilku respondentów nieszczerych bądź też nieprzemyślanych odpowiedzi na pytanie poprzednie. Aż 26 osób przyznało w nim bowiem, że nie kupuje książek, natomiast po raz drugi taką możliwość wybrało zaledwie 15 ankietowanych.

Preferowane odmiany piśmiennictwa

Respondenci mieli możliwość wyboru maksymalnie trzech ulubionych odmian książek. Łączna liczba odpowiedzi wyniosła 350, czyli średnio 2,3 odpowiedzi na osobę. Największą popularnością wśród respondentów cieszyły się: fantastyka, kryminał i literatura obyczajowa. Każda z nich otrzymała po 57 wskazań (16,29%). Ankietowani użytkownicy Facebooka chętnie sięgają także po romans (8,57%), literaturę podróżniczą (8,29%), popularnonaukową (7,71%), fachową (7,14%), horror (6,57%) oraz literaturę wysoko artystyczną (5,43%). Respondenci mieli także do wyboru literaturę dla dzieci i przygodową, jednak uzyskały one stosunkowo niewiele wskazań. Najmniej wskazań uzyskała literatura niebeletrystyczna (1,43%),

historyczna (0,86%) oraz poradniki (0,29%). Literatura podróżnicza i historyczna zostały wskazane jedynie w polskojęzycznej wersji, natomiast tylko jedna angielskojęzyczna osoba wskazała na poradniki. W tej liczniejszej grupie respondentów największą popularnością cieszyły się fantastyka (50 wskazań) i literatura obyczajowa (49), natomiast w drugiej, mniej licznej grupie, najpopularniejszy był kryminał (11).

Książki warte polecenia

117 uczestników ankiety wymieniło 44 tytuły i/lub nazwiska polecanych autorów. Najwięcej respondentów poleciłoby trylogię *Millenium* Stiega Larssona (4 osoby), *Biblię*, *Odrąconych* Christiaana Barnarda i Siegfrieda Standera, *Wszystko czerwone* Joanny Chmielewskiej, *Dziennik Bridget Jones* Helen Fielding, *Bastion* Stephena Kinga, *Upadłych* Kate Lauren, *Przeminęło z wiatrem* Margaret Mitchell, *Podziemny krąg* Chucka Palahniuka, *Nikt nie widział, nikt nie słyszał...* Małgorzaty Wardy oraz książki Andrzeja Ziemiańskiego (po 2 wskazania). Pozostałe odpowiedzi wystąpiły tylko raz. Respondenci wymieniali zarówno tytuły pojedynczych książek, jak i nazwy serii (np. o Wiedźminie, Wallanderze, Jakubie Wędrowyczu) czy też nazwiska autorów, których wszystkie utwory uważają za godne polecenia (np. Jo Nesbo, Terry Pratchett, Henning Mankell). Pojawiły się tytuły zaliczane do klasyki literatury światowej (np. *Przeminęło z wiatrem*, *Mistrz i Małgorzata*, *Dżuma*, *Portret Doriana Graya*) oraz bestsellery literatury popularnej (np. seria o Harrym Potterze, trylogia *Millenium*, *PS. Kocham Cię*). Ponadto jedna osoba poleciłaby użytkownikom Facebooka książkę rozsądną oraz jedna gramatykę angielską.

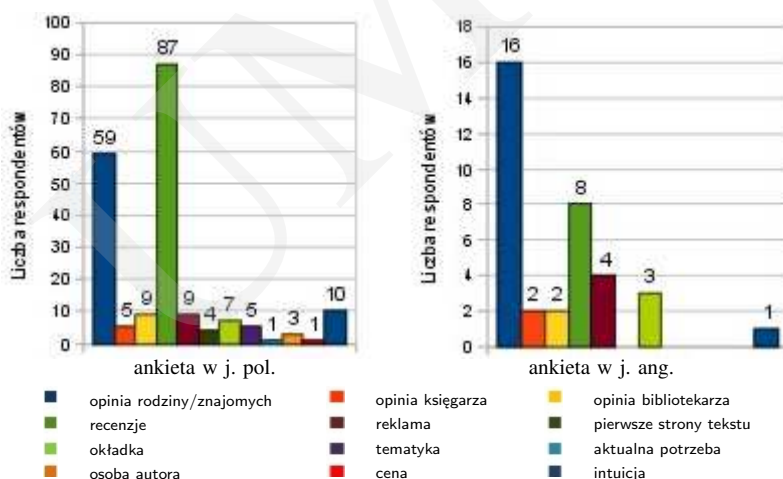
Ulubione tytuły i pisarze

Pytanie o podanie ulubionego tytułu niektórym respondentom sprawiło trudności. Część z nich odpowiedziała, że nie ma jednej ulubionej książki (17 osób), być może nie potrafili jej wymienić, część zadeklarowała, że ma ich wiele. Do najczęściej wymienianych tytułów należały: seria o Wiedźminie (4 wskazania), *Mistrz i Małgorzata*, seria o Ani z Zielonego Wzgórza, *Mały Książę* (po 3 wskazania), *Wszystko czerwone*, *Gra w klasy*, *Zielona mila*, trylogia *Millenium*, *Przeminęło z wiatrem*, seria *Świat Dysku*, seria o Harrym Potterze, *Poczwarka*, *Duma i uprzedzenie* oraz *Zabić drozda* (po 2 wskazania). Autorami, których książki pojawiały się najczęściej, byli: Dorota Terakowska (5 tytułów), Stephen King (4 tytuły) oraz Paulo Coelho (3 tytuły). Utwory wymieniane przez badanych w obu wersjach językowych ankiety to: seria o Harrym Potterze, *Duma i uprzedzenie* oraz *Sto lat*

samotności. Badana grupa wymieniała najczęściej tytuły książek młodzieżowych, *fantasy*, *sensacyjnych*, *obyczajowych*.

50 ankietowanych zadeklarowało brak ulubionego autora. Pozostali wymienili 74 nazwiska. Największą popularnością cieszyli się: Stephen King (9 wskazań), Terry Pratchett, Andrzej Sapkowski (po 5 wskazań), Paulo Coelho, Haruki Murakami (po 3 wskazania). Jane Austen, Wojciech Cejrowski, Joanna Chmielewska, Fiodor Dostojewski, Szymon Hołownia, Stieg Larsson, Henning Mankell, Czesław Miłosz, Jacek Piekara, Éric-Emmanuel Schmitt, Nicholas Sparks, Olga Tokarczuk, J. R. R. Tolkien, William Wharton oraz Virginia Woolf uzyskali po 2 wskazania. W obu wersjach językowych ankiety wystąpiły nazwiska Gabriela Garcii Marqueza, J. K. Rowling oraz Jane Austen.

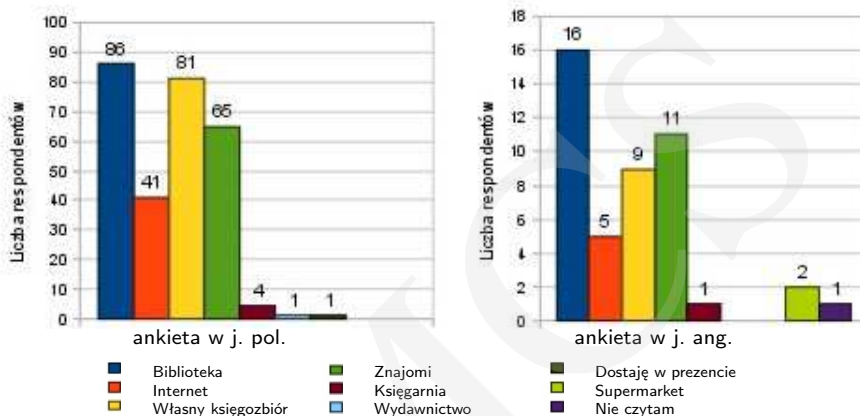
Czynniki wpływające na wybory czytelnicze

Prawie 70% osób wypełniających ankietę w języku polskim odpowiedziało, że przy wyborze książek kieruje się recenzjami (87 osób). Często wybieraną odpowiedzią było też sugerowanie się opinią rodziny lub znajomych (47,2%). Kilka osób zadeklarowało kierowanie się intuicją (8%) oraz reklamą i okładką (odpowiednio 7,2% i 5,6%). Najmniej głosów, bo tylko po 1, otrzymały odpowiedzi: kieruję się ceną oraz aktualną potrzebą.

W przypadku ankiety anglojęzycznej sprawa ma się trochę inaczej: najwięcej osób sugerowało się opinią rodziny lub znajomych (64%). Wielu respondentów korzystało również z recenzji (32%). Tylko jedna osoba zaznaczyła odpowiedź o intuicyjnym wyborze książek. Na kilka wariantów nie oddano żadnego głosu, m.in. na kierowanie się ceną lub osobą autora.

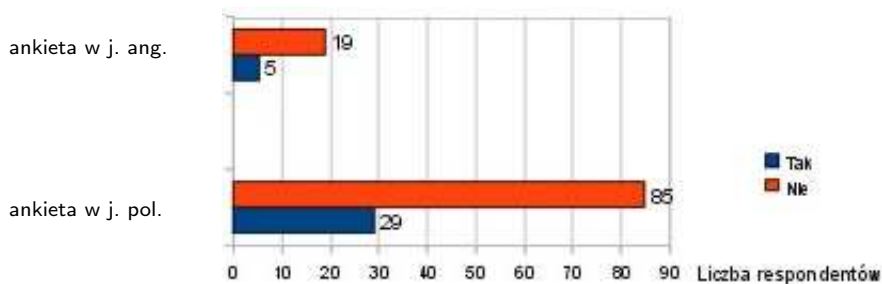
Najpopularniejsze źródła dostępu do książek

Zarówno wśród ankietowanych, którzy wypełniali ankietę po polsku, jak i tych, którzy wypełnili wersję angielską, najczęściej wskazywanym źródłem książek była biblioteka (68% wszystkich respondentów). W obu wersjach popularne były te same odpowiedzi – dużo osób korzysta z własnego księgozbioru (60%), pożycza książki od znajomych (50,67%) oraz czyta *online* e-booki lub m-booki (30,67%). Polscy respondenci stwierdzili, że nie kupują książek w supermarkecie i czytają (o czym świadczy 0 głosów na odpowiedź: „nie czytają”). Ci zaś, którzy wypełnili ankietę po angielsku, nie zaopatrują się w wydawnictwach (prawdopodobnie chodzi tu o współpracę z nimi np. blogerów, którzy za umieszczenie recenzji na blogu dostają książkę za darmo) i nie dostają książek w prezencie.

Czytanie publikacji internetowych

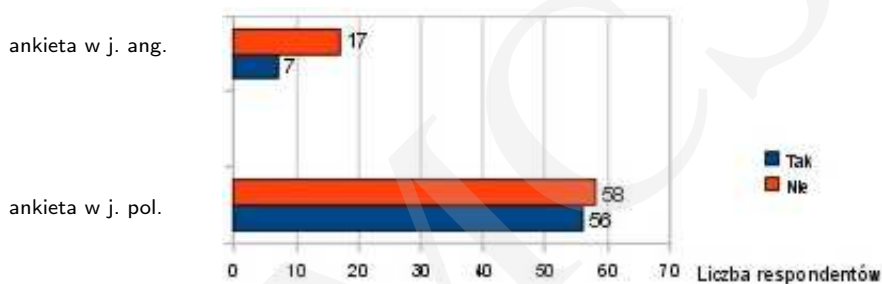
- biblioteki cyfrowe

Zdecydowana większość respondentów obu wersji językowych ankiety (69,33%) nie korzysta z bibliotek cyfrowych. Należałoby się zastanowić nad tym problemem

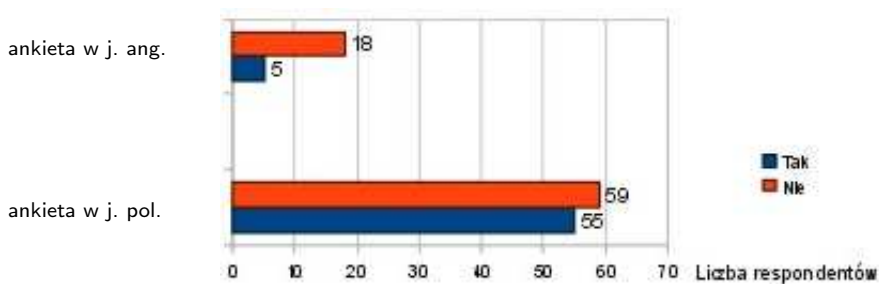
oraz jego przyczynami. W przypadku ankietowanych polskojęzycznych taki stan rzeczy może mieć kilka przyczyn, jak na przykład niechęć do bibliotek cyfrowych czy nawet do korzystania z Internetu, mała wiedza o zjawisku i możliwościach takiej formy udostępniania książek, konieczność pobierania specjalnych programów.

- e-booki

50% wszystkich ankietowanych nie korzysta z e-booków. Grupa ta stanowi zdecydowaną większość respondentów ankiety angielskojęzycznej (68%). W przypadku polskiej wersji ankiety głosy rozłożyły się niemal po równo: 56 osób korzysta z e-booków, 58 – nie. Polscy użytkownicy Facebooka znacznie chętniej czytają zatem książki w wersji elektronicznej. Wciąż jednak istnieje także liczna grupa osób przywiązanych do książki tradycyjnej.

- czasopisma w wersji elektronicznej

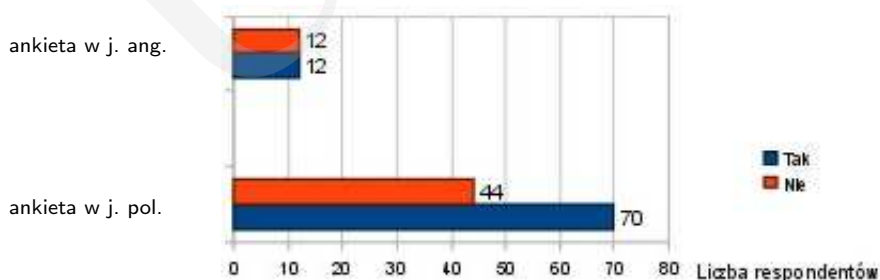
W pytaniu o korzystanie z czasopism elektronicznych, co może zaskakiwać, w obu grupach częściej była udzielana odpowiedź przecząca (51,33%). Spory odsetek polskich respondentów przyznaje się jednak do czytania tego typu publikacji. Duża część ankietowanych niechętnie sięga po prasę czy czasopisma w wersji elektronicznej, nie doceniając, że korzystanie z nich to wygoda, niskie koszty, szybki dostęp do informacji.

Czytelnictwo prasy tradycyjnej

Większość ankietowanych (58%) przyznała, że czyta czasopisma w wersji papierowej, 51 osób (34%) zadeklarowało brak zainteresowania prasą papierową. Respondenci wymieniali zarówno konkretne tytuły czasopism, jak i bardziej ogólne określenia dotyczące ich tematyki, takie jak: „gazety codzienne”, „kulinarne”, „krawieckie”, „komputerowe”, „sportowe” czy „techniczne”.

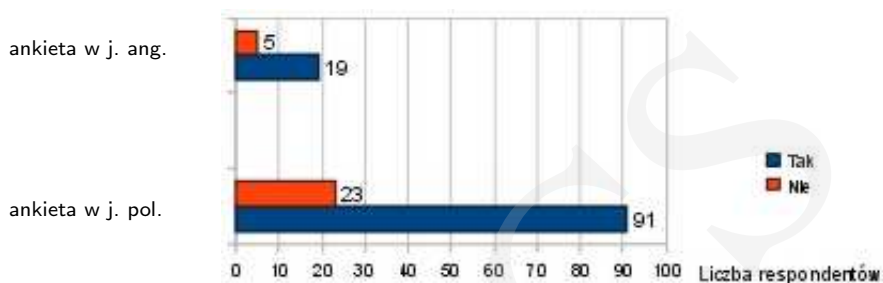
Największą popularnością cieszyły się: „Polityka” (16 wskazań), „Newsweek” (11), „Angora” (9), „Wprost” (8), „Focus”, „Pani”, „Twój Styl” (po 5 wskazań), „CD-Action”, „National Geographic”, „Przekrój” (po 4 wskazania), „Viva” (3), „Dziewczyna” oraz „Gazeta Wyborcza” (po 2 wskazania). Najwięcej wymienionych przez respondentów tytułów to czasopisma społeczno-polityczne (49 wskazań), kobiece (27) oraz popularnonaukowe (16). Ankietowani chętnie sięgają także po czasopisma społeczno-kulturalne oraz poradnikowe (po 13 wskazań). Najrzadziej wymieniane były czasopisma dla mężczyzn i motoryzacyjne (po 1 wskazaniu). Takie rozłożenie zainteresowań jest ściśle powiązane z profilem demograficzno-społecznym ankietowanych. Większość respondentów stanowiły bowiem kobiety.

Czytanie wobec popularnych form spędzania wolnego czasu

W angielskiej wersji ankiety na pytanie, czy czytanie książek stanowi popularną formę spędzania wolnego czasu, obie odpowiedzi otrzymały tyle samo głosów. W przypadku wersji polskiej większość ankietowanych (56%) deklaruje, że aktywność ta cieszy się jednak dużą popularnością wśród nich samych, ich rodziny i znajomych. Odpowiedź na to pytanie ukazała, że czytanie książek w środowiskach osób biorących udział w badaniu nadal jest dość częstym i lubianym sposobem spędzania wolnego czasu.

Lektury jako ważny temat rozmów

Zarówno w wersji polskiej, jak i anglojęzycznej większość respondentów zadeklarowała, że rozmawia ze znajomymi o przeczytanych książkach (73,33%). Wymiana opinii o książce okazała się zatem ważną, integralną formą czytelnictwa. Odpowiedzi na to pytanie potwierdzają, że w dzisiejszych czasach nadal rozmawia się o książce, dyskutuje, a przy wyborze lektury korzysta z doświadczeń innych.

Wnioski

Wbrew powszechnemu przekonaniu, wielu internautów, a w szczególności użytkowników portalu społecznościowego Facebook uczestniczących w badaniu, to aktywni czytelnicy. Potwierdzają to nie tylko wyniki przeprowadzonej ankiety, ale również obserwacja portalu. Istnieje na nim wiele grup, serwisów, aplikacji czy wydarzeń, skupiających nawet dziesiątki tysięcy miłośników książek z całego świata (m.in. LubimyCzytać.pl, Co by tu przeczytać?, 52 książki, [weRead](http://Cały Facebook czyta!, <a href=), I'm Reading, Book List Challenges). Coraz więcej bibliotek publicznych, chcąc budować relacje z użytkownikami w wirtualnej przestrzeni, zakłada swoje konto na Facebooku⁵. Spośród 138 badanych użytkowników tego portalu zaledwie 9 przyznało, że w ciągu ostatniego roku nie przeczytało ani jednej książki, a odpowiedź „nie czytam” w pytaniu numer 16 zaznaczył tylko jeden respondent.

Większość ankietowanych deklaruje czytanie 1–2 książek miesięcznie. Osoby czytające 3–5 książek w ciągu miesiąca również stanowiły liczną grupę badanych. Pojawiły się także odpowiedzi rzędu 30, 40, a nawet 56 książek miesięcznie. Jednakże mogły one być wynikiem nieuważnego przeczytania pytania bądź niezrozumienia jego treści.

⁵ Na przykład Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie.

Największą popularnością wśród badanej grupy cieszy się fantastyka, kryminał i literatura obyczajowa, najmniejszą – poradniki, literatura historyczna i niebeletrystyczna. Preferencje te miały swoje odzwierciedlenie także w pytaniach o polecaną i ulubioną książkę oraz o ulubionego autora. Respondenci wymieniali zarówno tytuły zaliczane do klasyki literatury światowej, jak i bestsellery literatury popularnej. W ankiecie najczęściej pojawiały się nazwiska Stephena Kinga, Terry'ego Pratchetta, Doroty Terakowskiej i Andrzeja Sapkowskiego. Największy wpływ na wybory lekturowe ankietowanych mają recenzje i opinie rodziny lub znajomych. Prawie 75% respondentów kupuje książki, najczęściej raz w miesiącu lub raz na kilka miesięcy. Zakup nie stanowi jednak głównego źródła pozyskiwanych przez nich publikacji. O wiele chętniej korzystają z bibliotek, własnego księgozbioru lub pożyczają książki od znajomych. Respondenci sięgają również po teksty udostępniane w nowych formatach elektronicznych. Niemal połowa polskich respondentów korzysta z e-booków oraz gazet w wersji *online*. Najmniejszą popularnością wśród ankietowanych cieszą się biblioteki cyfrowe. Jednocześnie badani użytkownicy Facebooka nadal, co trzeba podkreślić, chętnie sięgają po czasopiśma w wersji papierowej. Najczęściej wybierają magazyny społeczno-polityczne, kobiece i popularnonaukowe.

Czytanie wciąż, również w dobie kultury multimedialnej, pozostaje popularnym sposobem spędzania wolnego czasu zarówno przez samych ankietowanych, jak i przez osoby z ich otoczenia, zwłaszcza w przypadku polskich respondentów. Książki są ponadto częstym tematem rozmów i dyskusji. Czytanie zdecydowanie dominuje wśród innych form zajęć, jakim ankietowani oddają się w czasie wolnym, mimo konkurencji ze strony innych środków przekazu. Wielu z nich spędza czas, korzystając z Internetu, choć respondenci równie chętnie przebywają na świeżym powietrzu, spacerując i uprawiając różnorakie sporty bądź spotykając się ze znajomymi.